

УДК 378.4

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ

Токарь Віктор

Науковий керівник: канд. ф.-м. наук, доцент, доцент кафедри математики та цифрових технологій Акбаш К.С.

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

У статті розглядається такий елемент інтернаціоналізації вищої освіти як міжнародна мобільність студентів на території України. Аналізуються кількісні показники цього явища на основі даних з відкритих джерел, розглядаються напрямки прибуття та відбуття міжнародно мобільних студентів в Україні на основі побудованих за відповідними даними карт. Розглядаються зміни пов'язані з деякими ключовими подіями. Також розглядається розподіл іноземних студентів на території України.

Ключові слова: вища освіта, інтернаціоналізація, міжнародно мобільні студенти.

Analysis of international student mobility in ukraine

V. Tokar

Scientific supervisor: Candidate of Physics and Mathematics Sciences, associate professor of the department of mathematics and digital technologies Akbash K.S.

*Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University,
Kropywnytsky, Ukraine*

The article considers such an element of the internationalization of higher education as the international mobility of students on the territory of Ukraine. Quantitative indicators of this phenomenon are analyzed based on the data from open sources, the directions of arrival and departure of internationally mobile students in Ukraine are considered based on maps constructed according to relevant data. The changes under consideration are related to some key events. Also, the distribution of foreign students on the territory of Ukraine is being considered.

Key words: higher education, internationalization, internationally mobile students.

Постановка проблеми. Процес інтернаціоналізації освіти вже достатньо довго триває в світі. За цей час, багато разів змінювались цілі, методи впровадження, пріоритети, та навіть те яких результатів від цього процесу очікують. Проте на заважаючи на це, важливість цього процесу лише зростає, як і його масштаби, тому що даний процес сприяє розвитку не тільки освіти, а і суспільства в цілому, так як разом зі знаннями, в ході цього процесу

відбувається обмін культурними цінностями, досвіду набутого різними освітніми системами, відбувається інтеграція даних освітніх систем як до європейського так і до світового простору. Інтернаціоналізація також є важливим фактором розвитку стосунків як між різними державами, так і їх суб'єктами наукової та освітньої діяльності, що в перспективі може підвищити якість освіти та наукової діяльності, і призвести до прискорення технологічного розвитку країн, покращення рівня життя в них. Стаття присвячена огляду одного із основних компонентів інтернаціоналізації вищої освіти, а саме міжнародної мобільності студентів, на території України

Аналіз досліджень і публікацій. Існує достатньо багато публікацій стосовно питання інтернаціоналізації освіти. Деякі з них присвячені огляду та аналізу процесу інтернаціоналізації вищої освіти на прикладі певних країн [3; 4]. В інших розглядається те як цей процес відбувався історично [5], а деякі тому які зміни в ньому можуть відбутися в майбутньому [6]. Проте є досить очевидним, що незважаючи на всю структурну складність, при порівнянні досягнень в впровадженні інтернаціоналізації в різних країнах, все зводиться лише до порівняння деяких окремих аспектів [7]. Проте слід зазначити, що сам по собі цей процес достатньо складний по своїй структурі, та керується певним різноманіттям трендів, політичними рішеннями урядів країн, та власними стратегіями окремих закладів вищої освіти тощо.

Мета статті: провести аналіз стану міжнародної мобільності студентів на території України.

Виклад основного матеріалу (результатів) дослідження. У випадку з Україною, досить очевидним є те, що в зв'язку з тим, що впровадження інтернаціоналізації вищої освіти відбулось не так давно, в основному її стан можна оцінити лише за певними конкретними пунктами: або міжнародними рейтингами, або пов'язані з ним чисельні показники.

І якщо в першому випадку це дуже важко, враховуючи, що міжнародні рейтинги ділять між собою ті заклади освіти в які уряди країн цілеспрямовано вкладають ресурси, і тому Українські заклади майже ні як не можуть з ними

конкурувати і до них не потрапляють, то в випадку з чисельними показниками, така інформація є в вільному доступі, та може бути проаналізована. Один із таких показників, що був обраний для розгляду, це міжнародна мобільність студентів.

Статистичні дані, що будуть аналізовані в даному розділі було отримані з бази даних сайту інституту статистики UNESCO (UIS) [1], та з даних статистичних звітів розташованих на офіційному сайті головного управління статистики України [2]. Перед тим як аналізувати наявні дані, означимо поняття міжнародно мобільних студентів.

Міжнародні (або міжнародно мобільні) студенти: індивіди, які фізично перетнули міжнаціональний кордон між двома державами з метою навчання в іншій країні, і як результат зараз навчаються за межами країни походження. При цьому країною походження вважається та, в якій студент отримав свою попередню вищу освіту. Проте якщо це не можливо встановити, то нею може вважатися країна в якій в основному, або постійно, проживає даний студент. Проте якщо не можливо встановити і це, то лише як в якості останньої міри, такою країною визнають ту, громадянином якої є даний студент.

Будь-який трансфер між навчальними системами, який не включає фізичного перетинання міжнародного кордону, не вважається міжнародною мобільністю. Міжнародно мобільні студенти одночасно можуть враховуватись як в країні до якої вони прибувають, так і тій з якої вони прибули в відповідних показниках.

Найбільш інформативним показником для нас буде чистий потік мобільних студентів. Він визначається як кількість студентів вищих навчальних закладів з-за кордону (в'їзних студентів), які навчаються в певній країні, мінус кількість студентів з даної країни, які навчаються за кордоном (виїзних студентів).

Як зрозуміло з визначення, даний показник в першу чергу дає нам зрозуміти, та порівнювати напрям та інтенсивність руху міжнародно мобільних студентів в нашій країні зі зміною часу.

Зобразимо дані отримані з сайту інституту статистики UNESCO (UIS) щодо чистого потоку мобільних студентів в Україні в вигляді гістограми (Рис. 1). Наведені дані охоплюють проміжок з 2010-го по 2021-й роки.

Рис. 1. Чистий потік мобільних студентів в Україні за період 2010 – 2021 рр.

З наведеного графіку ми можемо бачити, що до 2015 року, кількість студентів що приїжджали в Україну була більшою ніж тих, що виїжджали за кордон, потім до 2018-го року кількість студентів, що виїздили стрімко збільшувалась і переважав відтік студентів з країни, а починаючи з 2019 значення показника стало збільшуватись, що може свідчити про те що більше студентів стали приїздити до України, або менша їх кількість від'їздила.

Такі різку зміни в ситуації після 2014 року, могли бути спричинені не зовсім стабільною ситуацією в країні пов'язаною з подіями що відбулися в 2014 році, тому навчання для іноземних та українських студентів в Україні могло перестати бути привабливим, та більша кількість студентів у порівнянні з попередніми роками стала покидала країну, що і могло привести до таких змін показника. А коли ситуація стала виглядати стабільною (тобто після 2018-го року), студенти знову стали більш зацікавлені в навчанні в Україні.

Наступна по хронології подія що могла вплинути на чистий потік студентів – пандемія спричинена поширенням захворювання COVID-19. Проте, враховуючи, що як ми бачимо з гістограми, не відбулося великої зміни в негативну сторону, можна припустити, що не зважаючи на вагомість цієї

глобальної події, вона особливо не вплинула на інтернаціоналізацію вищої освіти в Україні. Це може бути пов'язано з досить оперативним запровадженням використання засобів дистанційної освіти в вищих навчальних закладах України, і як наслідок, не відбулося відтоку іноземних студентів, що навчались, а нові могли розпочати навчання дистанційно, перебуваючи на території України.

Як в же було сказано, наведені дані не охоплюють 2022-й рік, а саме в цьому звітному році також відбулись певні зміни в ситуації потоку міжнародно мобільних студентів, в зв'язку з початком повномасштабної війни Росії проти України.

Для того щоб показати ці зміни, розглянемо дані отримані з сайту вже зазначеної раніше Державної служби статистики України. Проте ці дані не дають нам змогу розрахувати чистий потік міжнародно мобільних студентів, але на їх основі можна буде зробити деякі припущення.

За даними Державної служби статистики України, на початку 2020/21 навчального року кількість студентів-іноземців в Україні складала 67327 осіб, а на початку 2021/2022 навчального року 73626 осіб. Як ми бачимо, це співпадає з тим що ми бачили в даних чистого потоку міжнародно мобільних студентів. Проте, на початку 2022/2023 року, кількість таких студентів в Україні склала 49999 осіб. Слід зауважити, що в цьому році не враховувались три області, проте, кількість студентів-іноземців, що там перебували в 2021 разом становила лише 2% від їх загальної кількості по Україні. Тобто ми можемо сказати що, досить велика кількість іноземних студентів покинули територію України. Якщо окрім цього факту, також врахувати, що окрім іноземних студентів, Україну також покинула достатньо велика кількість українських студентів і частина з них продовжила навчання вже в вищих навчальних закладах інших країн, тобто вони згідно критеріям стали міжнародно мобільними студентами, що виїхали на навчання з України, то можна припустити, що показник чистого потоку міжнародно мобільних студентів різко прийняв набагато менших від'ємних значень, ніж ті, що були наведені за 2021-й рік на Рис. 1.

Міжнародно мобільні студенти, що прибувають, або відбувають з будь якої країни, роблять це в дуже широкому колі напрямків. Але вибір цих напрямків регулюється певними тенденціями. Використовуючи дані з інституту статистики UNESCO та Державної служби статистики України, можна побудувати карти щоб візуально оцінити основні напрямки руху міжнародно мобільних студентів. Карти з напрямками руху студентів із України в інші країни будуть будуватись на основі відповідних даних інституту статистики UNESCO, а карти для напрямків з яких студенти прибувають в Україну побудуємо на основі даних Державної служби статистики. Будувати та розглядати карти ми будемо за 2021й та 2022й роки. Спочатку розглянемо карти переміщення студентів з інших країн до України.

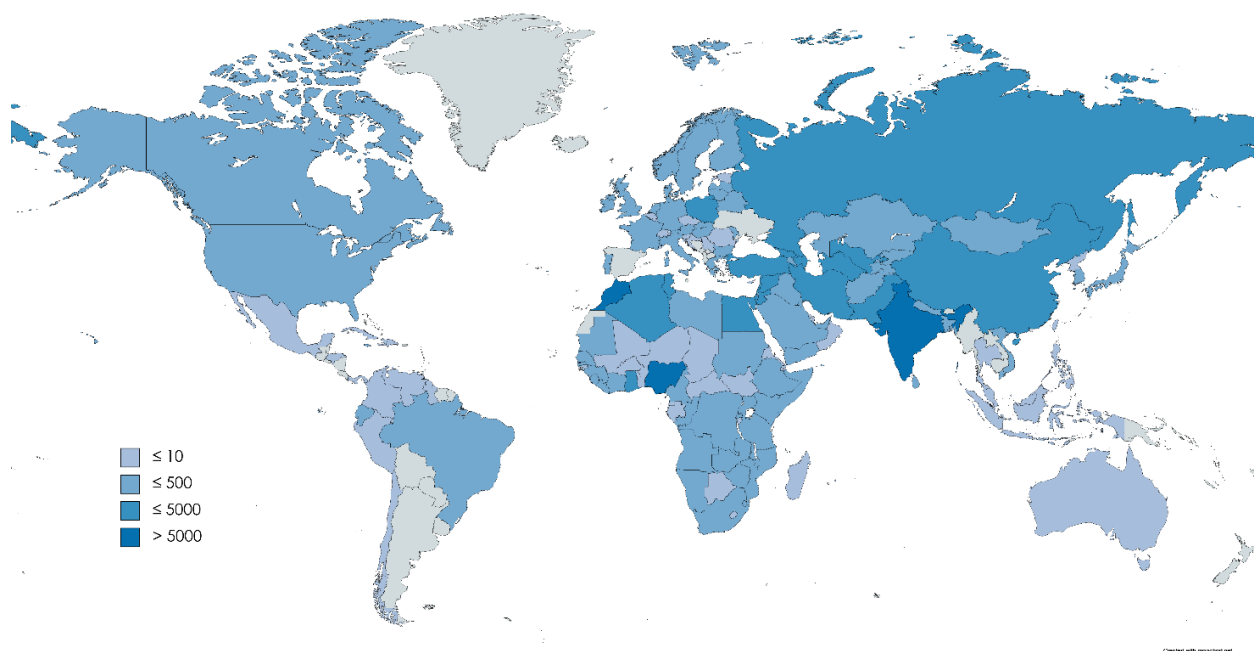

Рис. 2. Карта іноземних студентів за країнами походження на початок 2021/22-го навчального року

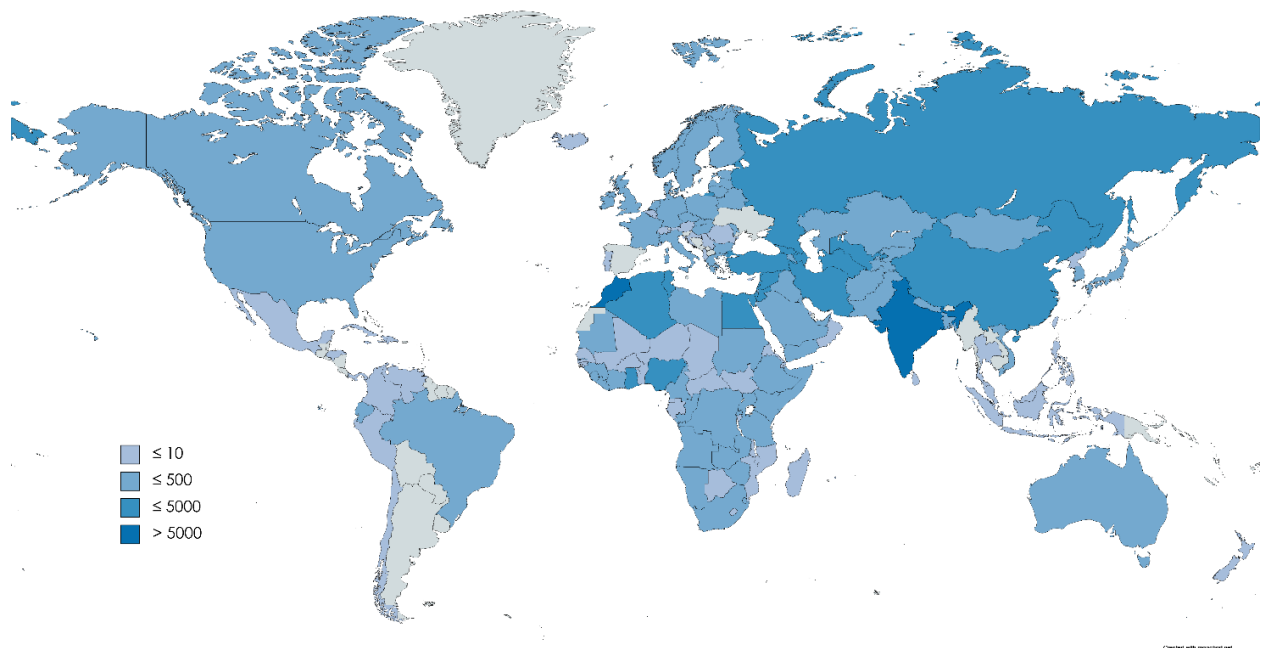
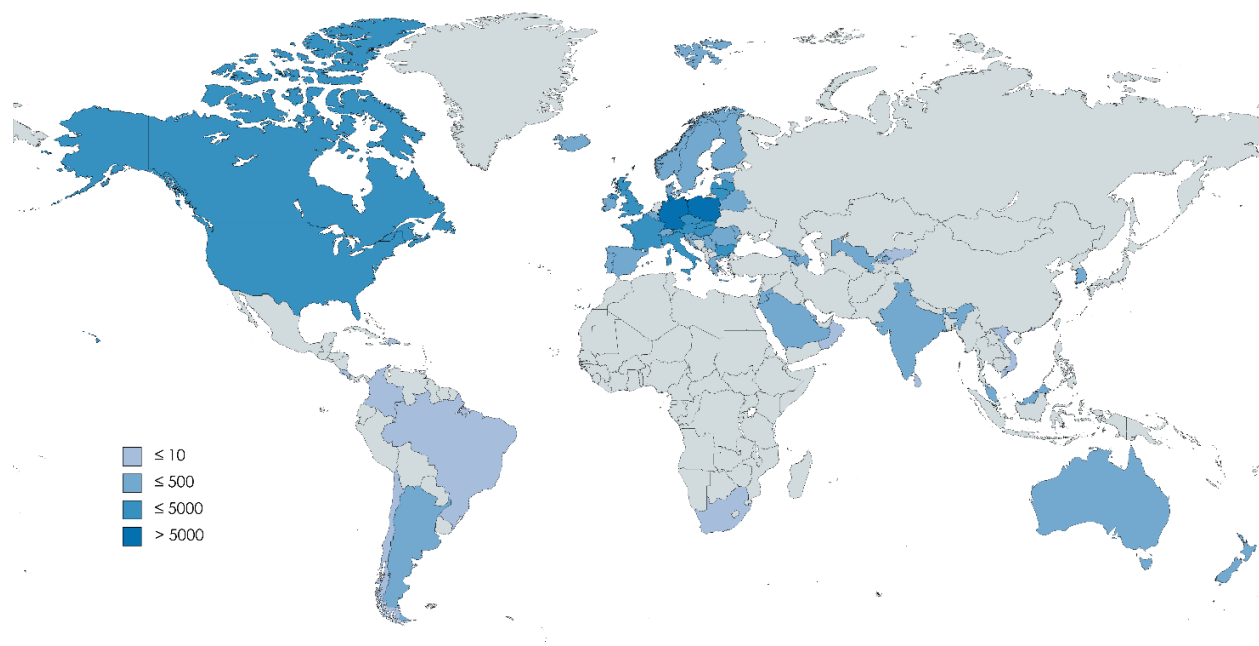

Рис. 3. Карта іноземних студентів за країнами походження на початок 2022/23-го навчального року

Як ми можемо бачити з Рис. 2 та Рис. 3 до України на навчання прибувають студенти з найрізноманітніших країн світу. Проте, найбільша їх кількість прибуває з африканських країн та країн сходу. Найбільша кількість іноземних студентів що знаходились на території України на початок 2021/22 навчального року прибули з Індії, Марокко, Азербайджану, Китаю, та Росії. Такий розподіл відповідає основним тенденціям за якими студенти обирають країну для навчання, так як майже всі з цих країн або знаходяться на одному з Україною рівні розвитку, або є менш розвинутими.

Як ми можемо побачити, не зважаючи на початок війни в 2022-му році, на момент початку 2022/23-го навчального року майже нічого не змінилось в порівнянні з попереднім роком, за винятком кількостей студентів: загальна кількість іноземних студентів в Україні зменшилась на ~30%.

Стосовно того, в які країни світу їдуть українські студенти, інформація зображена картою, представленою на Рис. 4. Дані за 2022-й рік в базі інституту статистики UNESCO, щодо відтоку українських студентів, на момент написання цієї роботи є дуже обмеженими, тому представлена лише інформація за 2021 рік.

*Рис. 4. Карта відтоку українських студентів у 2021 році
за країнами призначення*

Як ми можемо бачити, українські студенти в основному вибирають для навчання країни європейського союзу, Британію, США та Канаду. Це відповідає тенденції вибору студентами більш розвинених країн, та країн з кращою якістю життя. А той факт що найбільша кількість студентів обирала для навчання Німеччину та Польщу також може говорити про те, що важливу роль в виборі може також відігравати те наскільки доступним є фізичне переміщення до країни.

Також, як ми можемо побачити, в наведених даних немає ніякої інформації щодо кількості українських студентів що перебувають в Росії, це може бути пов'язано з низкою причин, проте незважаючи на це, варто сказати, що той факт що частина українських студентів виїздила для навчання до Росії є досить очевидним, і більше того, це може бути одним із основних напрямків їх переміщення, так як в попередніх роках, частка українських студентів, що навчались в Росії досягала значення в 27%.

Іншим інформативним показником, є те, як саме іноземні міжнародно мобільні студенти розподілені на території України. На цей розподіл можуть впливати, багато факторів, як від географічного розташування, так і те які саме ЗВО там

знаходяться, та які спеціальності навчання вони пропонують.

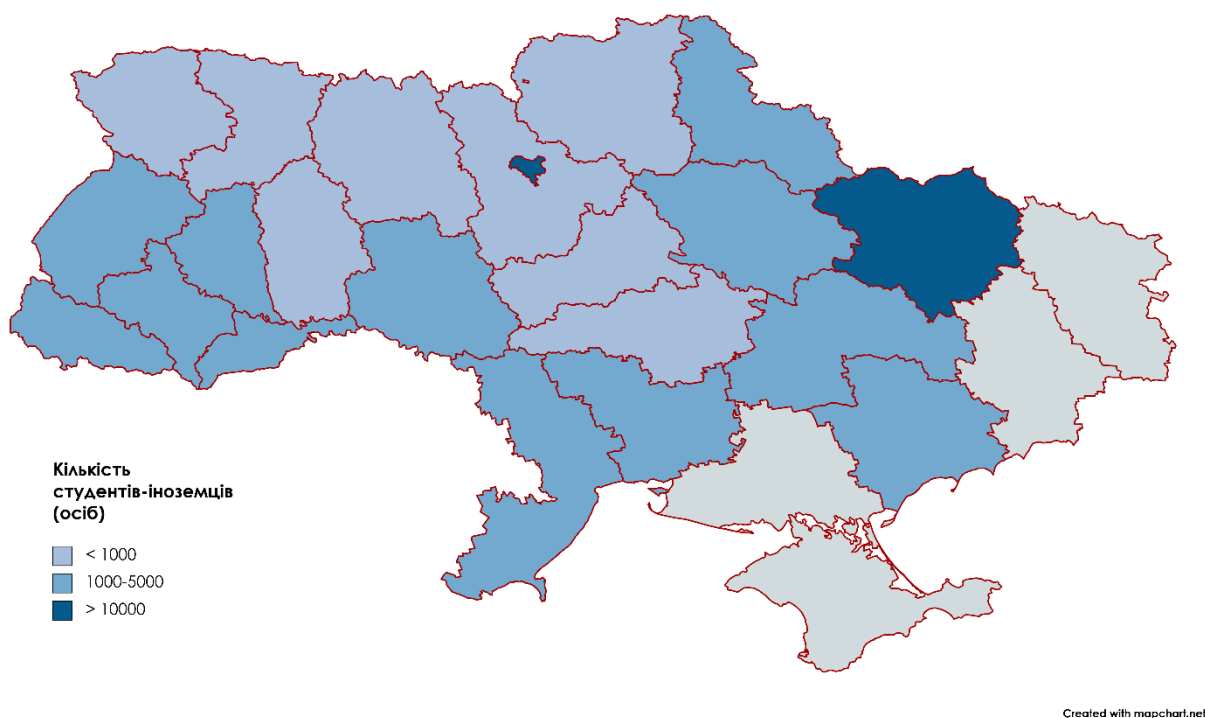

Рис. 5. Розподіл студентів-іноземців на початок 2022-2023-го навчального року за регіонами

Як ми можемо бачити з карти, дійсно, в деяких областях зосереджено набагато більше іноземних студентів. Однією, достатньо очевидною, причиною такого розподілу є кількість ЗВО що знаходяться в тій чи іншій області, іншою – як вже було сказано, географічне розташування областей, та як наслідок наявність спільних кордонів з іншими країнами. Слід зазначити, що як і в випадку з попередніми картами, зі зміною років розподіл особливо не змінюється, та є достатньо стійким, а також те, що військова ситуація спричинила вимушений тимчасовий переїзд деяких ЗВО, що знаходились в постраждалих від військових дій областях (що не були враховані даними за наведений рік), до західних областей. Але це переміщення ніяк не змінило розподіл іноземних студентів.

Висновки та перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Був проведений аналіз потоку міжнародної мобільності студентів України за показниками представленими в базі Інституту статистики ЮНЕСКО, та даними Державної служби статистики. Були створені та

проаналізовані карти вхідного та вихідного потоку міжнародно мобільних студентів в Україні за країнами з яких вони прибувають та в які вони відправляються. Розглянуто як іноземні студенти розподілені на території України. На основі цього можна зробити висновок, що дані розподіли є стійкими та не зазнали значних змін в наслідок початку війни в 2022-му році, та головною зміною з роками та різними полями, в контексті міжнародно мобільних студентів, є зміна загальної кількості іноземних студентів. Перспективою подальшого дослідження на базі цього аналізу є більш деталізований аналіз за окремими областями, та визначення основних причин зацікавленості іноземних студентів в Україні – наприклад, наявність певних програм навчання.

Подяки. Стаття підготовлена в рамках проєкту ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH «Субнаціональна гендерна рівність: баланс цінностей ЄС та українських реалій», № 101047451. Проєкт фінансується за підтримки Європейської комісії. Ця публікація відображає лише погляди авторів. Єврокомісія не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

Список використаної літератури

1. Статистична інформація державної служби статистики України // Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. База даних інституту статистики UNESCO // UIS.Stat : веб-сайт. URL: <http://data.uis.unesco.org/#>
3. Hong, M. (2020). A comparative study of the internationalization of higher education policy in Australia and China (2008–2015). *Studies in Higher Education*, 45(4), 768–779. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/03075079.2018.1553154> [Taylor & Francis Online] [Web of Science®], [Google Scholar]
4. Douglass, J. A., King, C. J., & Feller, I. (2009). The room with a view: Globalization, universities and the imperative of a broader US perspective. In J. A. Douglass, C. J. King, & I. Feller *Internationalization of Higher Education ...* 25

(Eds.), *Globalization's muse: Universities and higher education systems in a changing world* (pp. 1–11). Berkeley: Berkeley Public Policy Press.

5. Knight, J., & de Wit, H. (2018). Internationalization of Higher Education: Past and Future. *International Higher Education*, (95), 2–4.
<https://doi.org/10.6017/ihe.2018.95.10715>

6. de Wit, Hans & Deca, Ligia. (2020). Internationalization of Higher Education, Challenges and Opportunities for the Next Decade. 10.1007/978-3-030-56316-5_1.

7. Indicator Projects on Internationalisation – Approaches, Methods and Findings. A report in the context of the European project “Indicators for Mapping & Profiling Internationalisation” (IMPI). Authors: Eric Beerkens Uwe Brandenburg Nico Evers Adinda van Gaalen Hannah Leichsenring Vera Zimmermann. – URL:
<https://www.epnuffic.nl/en/publications/find-a-publication/indicator-projects-on-internationalisation.pdf>